

RĪGAS TEHNISKĀS UNIVERSITĀTES VĒSTURES MUZEJS 50 DARBĪBAS GADOS (1967–2017)

**ILZE GUDRO*, ALĪDA ZIGMUDE,
RŪTA LAPSA, INGA PENEZE,**

Rīgas Tehniskā universitāte

Kopsavilkums. Raksts veltīts Rīgas Tehniskās universitātes (RTU) Vēstures muzeja darbības 50 gadiem – no tā dibināšanas 1967. gadā līdz 2017. gada rudenim. Sākumā muzejs bija iecerēts kā vēstures istaba, bet, jau atklājot pirmo ekspozīciju 1969. gadā, to nodēvēja par muzeju. Muzejs sākumā izvietojās toreizējā Rīgas Politehniskā institūta (RPI) telpās Kaļķu (Leņina) ielā 1a, 10. stāvā, bet pagājušā gadsimta 90. gados tika pārcelts uz Materiālzinātnes un lietišķās ķīmijas fakultātes (MLĶF) telpām, Āzenes ielā 14/24 (tagad – Paula Valdena ielā 3/7). 2016. gadā muzejs mājvietu rada Kronvalda bulvārī 1, kur tam tiek iekārtota atjaunota, mūsdienīga ekspozīcija, kā arī krājuma un darbinieku telpas. No 2017. gada RTU Vēstures muzejs ir iekļauts RTU Inženierzinātņu vēstures izpētes centrā. Rakstā ieskicēti arī mūsdienīga muzeja uzdevumi, ko savā darbībā cenšas īstenot RTU Vēstures muzejs.

Atslēgas vārdi: RTU Vēstures muzejs, RTU Inženierzinātņu vēstures pētniecības centrs.

Ievads

RTU Vēstures muzeja pirmsākumi meklējami 1967. gadā, kad izdota rektora pavēle par RPI vēstures istabas izveidi. Tolaik vēstures istaba bija studiju un pētniecības vieta studentiem, mācībspēkiem, zinātņu vēsturniekiem, kuri interesējās un pētīja augstākās tehniskās izglītības,

* Korespondējošais autors.
E-pasts: ilze.gudro@rtu.lv

zinātnieku un inženieru darbību, kā arī dažādus citus jautājumus, saistītus ar RPI/RTU darbību un tās studentiem, mācībspēkiem, darbiniekiem. Muzeja darbinieki un vēstures saglabāšanā ieinteresētie mācībspēki līdzās muzeja materiālu vākšanas un saglabāšanas darbam aktīvi iekļāvās zinātniskās pētniecības darbā, piedalījās dažādās konferencēs Latvijā un ārzemēs ar referātiem par augstskolas vēsturi, atsevišķu personu, organizāciju devumu zinātnei un sabiedrībai, kā arī sagatavoja zinātniskus un populārzinātniskus rakstus par dažādiem ar augstskolu saistītiem jautājumiem [1]. Kopš pirmsākumiem muzejs ir centies iet līdzī laimam un pildīt tam domātās funkcijas.

Mūsdienmu muzejs un tā nozīme augstskolā

Dažādiem muzejiem dažādās vietās ir atšķirīga nozīme, kas atkarīga no dažādiem mainīgiem lielumiem: muzeja krājuma, atrašanās vietas, resursiem, apmeklētāju sagatavotības utt. Citiem ir izteikta vietējā nozīme, citi apkalpo gandrīz tikai tūristus. Vieni ir bagāti ar objektiem, citi lielā mērā balstās uz filmēto materiālu. Vieni stāsta par dabu, citi – par rūpniecību, bet vēl citi – par cilvēkiem [2].

Latvijā ir vairāk nekā 200 iestādes, kas sevi dēvē par muzejiem, un viens no tiem ir arī RTU Vēstures muzejs. Muzeji ir arī citās mūsu valsts augstskolās, piemēram, Latvijas Universitātē, Latvijas Lauksaimniecības akadēmijā, Rīgas Stradiņa universitātē un citās, savukārt Ventspils Augstskolas Ventspils Starptautiskajā radioastronomijas centrā iekārtotas raķešbūves pioniera, RPI absolventa, RTU Goda biedra Frīdriha Candra memoriālās telpas.

Starptautiskā muzeju asociācija (*The International Council of Museums – ICOM*) 2001. gadā pieņēma jaunu muzeju definīciju: «Muzejs ir sabiedrībai pieejama un tās attīstību veicinoša pastāvīga bezpeļņas institūcija, kas vāc, saglabā, pēta, popularizē un eksponē sabiedrību un tās vidi raksturojošas materiālās liecības pētniecības, izglītojošos un izklaides nolūkos» [3].

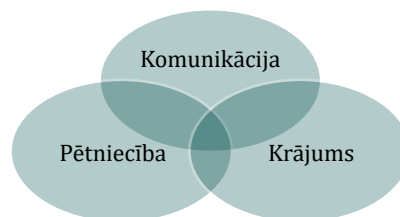
Saskaņā ar Latvijas Muzeju likuma 7. panta 1. daļu: muzejs ir sabiedrībai pieejama izglītojoša un pētniecības institūcija, kuras uzdevums ir atbilstoši muzeja darbības specifikai vākt, saglabāt un popularizēt sabiedrībā dabas, materiālās un nemateriālās kultūras vērtības, kā arī sekmēt to izmantošanu sabiedrības izglītošanai un attīstībai [4].

Saskaņā ar Latvijas Muzeju likumu muzeja funkcijas ir šādas:

- 1) materiālās un nemateriālās kultūras un dabas vērtību uzkrāšana, dokumentēšana un saglabāšana;
- 2) muzeja krājuma un ar to saistītās informācijas pētniecība;
- 3) sabiedrības izglītošana, materiālās un nemateriālās kultūras un dabas vērtību popularizēšana, veidojot ekspozīcijas un izstādes,

kā arī izmantojot citus ar muzeja darbību saistītus izglītošanas un popularizēšanas veidus [4].

Amsterdamas Mākslas universitātes Reinvarda Akadēmijā (*Reinwardt Academie*), kurā ir pasaulē atzītas muzeoloģijas programmas, jau pagājušā gadsimta 80. gadu beigās identificētas trīs muzeja funkcijas: mantojuma saglabāšana (tā ietver krājuma veidošanu, saglabāšanu un pārvaldību), pētniecību un komunikāciju (1. attēls) [3].

1. attēls. Muzeja funkcijas [3].

Muzeja krājums tiek izmantots ekspozīcijā, kas ir muzeja komunikācijas rīks. Ekspozīcijas saturu viedo vairāki galvenie vēstījumi, kuru uzdevums ir sasniegt apmeklētāju. Muzeja ekspozīcijas veidotāju uzdevums ir ne tikai saprotami definēt šos vēstījumus izvēlētajai mērķauditorijai, bet arī izvēlēties tiem nodošanai vispiemērotākos komunikācijas kanālus, kā arī sekot līdzi tam, vai vēstījums sasniedz apmeklētāju, un konstatēt, kā apmeklētājs to saprot [5]. Savukārt apmeklētāja intelektuālais un emocionālais guvums atkarīgs no muzeja vides un sadarbības ar muzejniekiem, kā arī katra individuālajām īpatnībām un vajadzībām, no personības iekšējās pasaules [6].

Mainoties sabiedrības vēlmēm un vajadzībām, kā atzīmējis Smitsona institūta Goda profesors Stīvens Veils, ir notikusi pārbīde. Cilvēki vēlas vairāk konteksta, interpretācijas un skaidrojuma. Viņus vairs nav tik viegli piesaistīt ar priekšmetu, jo priekšmeti «nerunā paši par sevi». Tas nozīmē, ka muzeji ir pārlikuši lielāku uzsvaru uz stāstiem, kas nav mazinājuši priekšmetu lomu, taču ir vājinājuši to spēku [3]. Veidojot ekspozīciju, to ņēmuši vērā RTU Vēstures muzeja darbinieki. Laika gaitā ekspozīcija tiks papildināta un pilnveidota, taču tas ir pamats, uz kura veidot stāstus par RTU kā senāko tehnisko augstskolu Baltijā.

RTU Vēstures muzeja stāsti būs dažādi, un, to apmeklējot, katrs atradīs kaut ko citu, jo tāpat kā nav divu vienādu muzeju, nav divu vienādu apmeklētāju. RTU Vēstures muzejs, tāpat kā citas šāda veida institūcijas, darbojas sabiedrības interesēs [2]. Tā ir muzeja būtība, taču mūsdienās atšķirībā no pagājušajiem gadsimtiem aktuāls ir jautājums, kā muzejiskās vērtības izmantot sabiedrības labā. Tas līdzās muzejisko priekšmetu vākšanai, glabāšanai un zinātniskai izpētei ir ļoti aktuāli arī RTU

Vēstures muzejam. Priekšmeti ir jāpopularizē un stāsti jāizstāsta, veicot sabiedrības izglītojošo darbu, kas ir svarīgs komponents muzeja aktivitātēs un ir saistīts ar ikvienu muzeja darbības jomu [7].

«Ikvienu muzeja esamību un darbības iespējamību raksturo būtiski priekšnoteikumi. Fiziskajā pasaulē pamanāmākais ir muzeja krājums, ko parasti veido muzeja mērķtiecīgi veidotās kolekcijas. Vēstures, sabiedrības un indivīda personības pētnieki ir pierādījuši, ka tieksme kolekcionēt ir ļoti sena, universāla sociāla parādība. Cilvēki visos laikos ir vākuši un krājuši gan materiālas, gan nemateriālas liecības par savu eksistenci. Arī mūsdienās šajā jomā nekas būtiski nav mainījies. Kolekcionēšana joprojām ir pašsaprotama, apzināti un mērķtiecīgi veidota indivīda dzīves daļa – citam vairāk, citam mazāk nozīmīga, kādam vairāk, kādam mazāk izteikta. Kolekcionēšana palīdz veidot, attīstīt un nostiprināt indivīda attiecības ar realitāti.» [5, 8].

Veidojoties demokrātiskai sabiedrībai, jau kopš pagājušā gadsimta 80. gadiem izglītības jomā par sabiedrotajiem līdzās skolām un citām izglītības funkciju nesošām institūcijām mērķtiecīgi cenšas kļūt muzeji. Likumsakarīgi, ka arī Latvijā muzeji arvien aktīvāk meklē sadarbības iespējas ar izglītības institūcijām un to vidē vairojas interese par muzeju piedāvājumu.

Izglītības institūcijas, kas var lepoties ar savu muzeju, ir radījušas vērtīgu platformu, kur pilnveidot un attīstīt savu audzēkņu kolekcionēšanas tieksmes, iesaistot izglītojamās kolekcionēšanas darbā. Taču muzejs izglītības institūcijā ir kas vairāk nekā tikai privātu kolekciju krātuve. Gluži tāpat kā publisko muzeju vēsture, kuras pirmsākumi meklējami turpat divus gadsimtus senā pagātnē, aizsākās ar privātu kolekciju publiskošanu, arī izglītības iestāžu muzeja sākums parasti ir privāta iniciatīva – vākt, apkopot, glabāt [2], un tā rezultātā top kolekcijas par institūciju vēsturi, tradīcijām, vērtībām un sadzīvi.

Atskatoties muzeju evolūcijas vēsturē, atklājas, ka lūzuma punkts publisko muzeju vēsturē bija brīdī, kad aptuveni pirms gadsimta dzima ideja par demokrātisku muzeju. Ideja bija pavisam vienkārša – apkopot dažādas privātas kolekcijas un interpretēt tās plašai publikai, lai sekmetu tās izglītību, redzesloka paplašināšanos un lietderīgu atpūtu. Ļoti daudzi muzeji gan Latvijā, gan citur mūsdienu pasaulē radušies, sekojot demokrātiskā muzeja idejai. Ņemot vērā iepriekš izklāstīto, izglītības institūcijas muzejā varam saskatīt sociāli atbildīgas institūcijas iezīmes, kas ir ļoti būtiski, jo paver plašas attīstības iespējas gan muzejam, gan tā lietotājiem.

Doma par muzeja kā sociāli aktīvu un atbildīgu sabiedrības institūtu ir muzeju jomas aktualitāte jau kopš pagājušā gadsimta 90. gadiem. Kā atzinis viens no pagājušā gadsimta izcilākajiem muzeja jomas teorētiķiem Stīvens Veils, mūsdienīgi muzeji, kas mainījušies, reaģēdami uz

pārmaiņām sabiedrībā, ir pārveidojušies – no institūcijas, kas stāsta par kaut ko, tie ir kļuvuši par vietu, kas kalpo kādam [8].

Šis kāds publiska muzeja gadījumā ir sabiedrība, kamēr izglītības iestādes muzejam tā ir izglītības kopiena. Ja pirmajā brīdī šķiet, ka kalpošana sabiedrībai ir pašsaprotama un tamdēļ mērķtiecīgi attīstīta muzeja funkcija, tad progresīvie muzeju jomas teorētiķi un praktiķi allaž šo atziņu cenšas apstrīdēt, norādot uz virkni nepilnību praktiskajā muzeja darbā. Viens no šobrīd pasaulē pamanāmākajiem muzeju jomas līderiem, Liverpūles Muzeju apvienības vadītājs Deivids Flemings norādījis, ka patiesa sociālā atbildība ir tā, ka muzeja personāls uzņemas saistības identificēt un apmierināt sabiedrības vajadzības, izvirzot tās par savu galveno prioritāti, tādējādi pasludinot tās par nepieciešamību un savas darbības vadmotīvu [2].

Muzejs ir medijs, kas mūsdienās «atrodas kaut kur vidū starp zinātņu un kultūru» [9]. RTU Vēstures muzejam kā augstskolas struktūrvienībai svarīgi ir atbalstīt studijās topošos inženierus. Tradicionāli katra augstskola pirmā kursa studentus iepazīstina ar savu vēsturi un, ja tām ir muzeji, parasti iepazīšanās notiek muzejā. Tā tas allaž ir bijis arī RTU, kaut gan pēdējos gados sakarā ar muzeja vietas un ekspozīcijas maiņu tikai dažu fakultāšu studenti ir apmeklējuši muzeju. Lai gan RTU ir tehniskās intelīgences kalve, daži studenti ir izmantojuši krājumu, lai salīdzinātu mācību plānus, izpētītu Ķīpsalas attīstību, augstskolu tradīcijas.

Muzejos tiek domāts par muzejpedagoģisko darbību, kas plašākā nozīmē jāizprot kā apmeklētāju orientācija, attiecības starp apmeklētāju un muzeja darbinieku (pedagogu), lai apmeklētājs ar baudu apgūtu eksponātu savdabību. Ievērojamais Vācijas zinātnieks muzejpedagoģijā Arnolds Fogts norādījis, ka muzejā ir svarīgi apzināti attīstīt krājuma veidošanos, pētniecības un izglītības iespējas, izmantot profesionālās iespējas mārketingā un sadarboties ar citiem izglītības sniedzējiem, nezaudējot muzeja specifiku un tā uzdevumu sfēras vienotību [10]. Tas nav viegli sasniedzams, un tam vajadzīgi gan finanšu, gan cilvēku resursi.

Bez tam, lai izglītības iestādes muzeja darbs būtu efektīvs, ir jāpazīst sava institūcija, jāizzina tās vajadzības un muzeja aktivitātes mērķtiecīgi jāveido tā, lai šīs vajadzības tiktu apmierinātas. Tas arī ir bijis un ir RTU Vēstures muzeja uzdevums.

Rīgas Politehniskā institūta Vēstures muzejs (1967–1990)

Jau 1896. gadā pieņemtajos Rīgas Politehniskā institūta statūtos bija paredzēts muzeja glabātāja amats (2. attēls) ar 750 rubļu algu gadā [11], taču nav norāžu, kas šo amatu ieņēma. Domājams, ka tas bija kādas kolekcijas glabātājs, jo RPI bija muzejiski priekšmeti. Nodibinot Latvijas Augstskolu 1919. gadā (no 1923 – LU), daļa no tiem nonāca jaunās augstskolas rīcībā. 1958. gadā, atjaunojot RPI, muzeja tam nebija.

Tikai 1967. gada 26. jūnijā Rīgas Politehniskā institūta rektors profesors A. Veiss parakstīja pavēli par augstskolas vēstures istabas izveidošanu [12], uzticot vadīt darbus Antoņinai Žandarovai – RPI PSKP¹ Vēstures katedras vecākajai laborantei, Maskavas apgabala Pedagoģiskā institūta absolventei (1944). Viņa 1944. gadā ieradās Latvijā un sāka strādāt Latvijas Valsts universitātē par PSKP vēstures pasniedzēju, bet

2. attēls. RPI
štatū saraksts
1896. g. [11].

Штатное росписание должностей въ Рижскомъ Политехническомъ Институтѣ.

	Число лицъ.	Содержаніе въ годъ.		Классы и разряды.		
		Одному.	Всѣмъ.	По долж-ности.	По штырю на мундирѣ.	По пенсіи.
		Р у б л я.				
Директоръ	1	5000	5000	IV	IV	} По учебной службѣ.
Профессоровъ	24	3000	72000	V	V	
Адъюнкты-профессоровъ	19	2000	38000	VI	VI	
Преподавателей	—	—	—	VII	VII	
Ассистентовъ	15	750	11250	VII	VII	
Библіотекаръ	1	1000	1000	VIII	VIII	
Механикъ	1	750	750	VII	VII	
Хранитель музея	1	750	750	VIII	VIII	
Дѣлопроизводитель	1	1000	1000	VII	VII	
Помощниковъ его	2	600	1200	IX	IX	
Врачъ	1	200	200	VIII	VIII	} По медицин-ской службѣ.

Подписалъ: Предсѣдатель Государственнаго Совѣта
МИХАИЛЬ.

¹ PSKP – Padomju Savienības Komunistiskā partija.

1949. gadā turpināja studijas aspirantūrā Lomonosova Maskavas Valsts universitātes Marksisma-ļeņinisma katedrā. Pēc tam A. Žandarova strādāja par zinātnisko līdzstrādnieci LPSR² Revolūcijas muzejā Rīgā (1962–1967). RPI viņa sāka strādāt 1967. gada 11. septembrī [13].

Domājams, ka RPI vēstures istabu bija paredzēts atklāt 1968. gada rudenī, kad RPI svinēja atjaunošanas 10 gadu jubileju. Par to liecina rektora 1968. gada 29. janvāra pavēle, kurā norādīts, ka augstskolas vēstures istaba jāiekārto līdz 1. jūnijam. Acīmredzot vēstures istabas izveidošanas darbi tik raiti neveicās, tāpēc 1969. gada 28. aprīlī rektors iepriekšējo pavēli mainīja un norādīja, ka tas jāizdara līdz 1969. gada 1. jūlijam [12]. Augstskolas vēstures istabu atklāja 1969. gada rudenī dažas dienas pirms Lielās Oktobra Sociālistiskās revolūcijas³ 52. gada-dienas Ļeņina ielā 1a, laboratoriju korpusā. Vienā no 10. stāva telpām bija eksponēti dažādi fotouzņēmumi un dokumenti, kas atspoguļoja institūta vēsturi, uzsverot revolucionārās tradīcijas un studentu komunistiskās audzināšanas nozīmi. Par muzeja atklāšanu ziņoja vairāki laikraksti. Vairāki stendi apmeklētājus iepazīstināja ar RPI izaugsmi pēdējos 10 gados, eksponējot fotogrāfijas ar mācībspēkiem un studentiem lekcijās, darbu laboratorijās, praksē, kā arī kultūras darbu un sasniegumiem sportā [14]. RPI Vēstures muzejam faktiski bija jāatspoguļo augstskolas darbība vairāk nekā 100 gados. Jau pirmā ekspozīcija mēģināja parādīt augstskolas attīstības ceļu kopš 1862. gada, kad tika dibināta Rīgas Politehniskā skola (saukta arī par Rīgas Politehnikumu), kas 1896. gadā tika reorganizēta par Rīgas Politehnisko institūtu. Līdzās revolucionārajām tradīcijām ekspozīcijā tika pieminētas tādas izcilas personības kā ķīmiķis Pauls Valdēns, kurš vairākkārt tika nominēts Nobela prēmijai un bija ne tikai senākās Baltijas tehniskās augstskolas – Rīgas Politehnikuma absolvents –, bet arī profesors un direktors/rektors, kā arī rīdzinieks Vilhelms Ostvalds, kas ir vienīgais Nobela prēmijas laureāts no Baltijas guberņām un dažus gadus strādājis par ķīmijas profesoru Rīgā. Taču nedrīkstēja aizmirst nosaukt revolucionārus, piemēram, «izcilo komunistiskās partijas un padomju valsts darbinieku» Stepanu Šaumjanu [15] un citus. Lielākā muzeja eksponātu daļa bija veltīta laikam no augstskolas atdzimšanas, sākot no 1958. gada, kad RPI tika atjaunots. Par laiku no 1919. līdz 1958. gadam, kad tehniskās fakultātes darbojās Latvijas Universitātes un Latvijas Valsts universitātes sastāvā, standus neveidoja. Īpaši padomju vara neatzina nopelnus, kas bija starpkaru periodā, kad pēc Latvijas Republikas proklamēšanas uzplauka nacionālā zinātne

² LPSR – Latvijas Padomju Sociālistiskā Republika.

³ Padomju laikā katru gadu tika 7. un 8. novembrī tika svinēta 1917. gada Oktobra revolūcijas Krievijā gadadiena, kas bija brīvdienas, taču studentiem un mācībspēkiem bija jāpiedalās par godu šiem svētkiem rīkotajās demonstrācijās Rīgas centrā 7. novembrī.

nacionālā patstāvīgā valstī. Tūlīt pēc muzeja atklāšanas tika prognozēts, ka tas paplašināsies, jo par to bija liela interese [16]. Vienmēr goda vietā bija revolucionārās tradīcijas, tāpēc tās ir izpētītas skrupulozi sīki un pamatīgi [17]. Izpētē iesaistījās RPI PSKP vēstures katedras mācībspēki (Janīna Prēdele, Klaudija Mamajeva u. c.). Katedra vāca materiālus par RPI revolucionāro pagātņi un ar tās darbinieku palīdzību tika iekārtota RPI vēstures istaba, vēlākais muzejs [18].

Nelielu ieskatu muzeja darbā un tā koordinēšanā sniedz RPI rektora A. Veisa pavēles par RPI vēstures istabas izveidi papildinājums 1968. gada 29. janvārī. Tajā teikts, ka visām institūta struktūrvienībām jāveido savi albumi par darbību laikā no 1958. līdz 1968. gadam. Bija paredzēts izveidot ap 30 albumu. Tajos bez mācību darba ieteica atspoguļot arī studentu audzināšanas darbu, sporta aktivitātes, māksliniecisko pašdarbību, draudzības sakarus ar ārzemju augstskolu studentiem, piedalīšanos studentu celtnieku vienību darbos utt. Šādus albumus veidoja gan fakultātes, gan katedras, gan komjaunatnes un partijas pirmorganizācijas, kā arī laikraksta «Jaunais Inženieris» redakcija, Zinātniskā bibliotēka u. c. Līdz mūsu dienām saglabājušās tikai 2/3 no šiem albumiem. Tajos skaitļu un fotoattēlu veidā atainota atjaunotā RPI darbība pirmajos 10 gados. Iespējams, ka daži albumi nemaz netika izveidoti vai arī laika gaitā nozaudēti [12], vai netika nodoti muzejam. To, ka albumu veidošana ieilga, apliecina 1972. gada 9. februāra RPI Muzeja padomes sanāksmes dienas kārtības atreferējums, kurā konstatēts, ka tādu albumu izveidojusi vien Ķīmijas fakultāte un to var ņemt par paraugu [19]. Mūsdienās katram no šādiem albumiem ir liela vēsturiska vērtība, jo tie ataino konkrētas RPI struktūrvienības darbību, tās personālu, turklāt vismaz daļa fotogrāfiju ir atšifrētas.

No 1970. gada 5. oktobra no darba uz pašas vēlēšanos tika atbrīvota muzeja vadītāja A. Žandarova. Par nākamā muzeja vadītāju sāka strādāt bijušais prorektors administratīvi saimnieciskajā darbā Jānis Lujāns, kuru 1975. gadā amatā nomainīja Skaidrīte Rasa (līdz 1980. gadam – Salcēviča). Viņa bija beigusi Latvijas Valsts universitātes Svešvalodu fakultāti (1972) un pirms tam bija strādājusi gan par vācu valodas skolotāju, gan tulku. Oficiāli viņa bija RPI Zinātniskās pētniecības daļas inženiere [20], jo štatu sarakstā nebija muzeja darbinieku, un ik pa laikam strādāja par stundu pasniedzēju RPI Svešvalodu katedrā. Viņa sāka sistematizēt muzeja uzskaites dokumentāciju, meklēja materiālus arhīvos un bibliotēkās, kā arī uzstājās Baltijas republiku zinātņu vēstures konferencēs ar referātiem par augstskolas vēsturi. Pēc 10 gadiem S. Rasa darbu RPI atstāja un pārgāja strādāt uz Rīgas pilsētas Ļeningradas rajona Pionieru namu.

Nākamā muzeja vadītāja bija Anda Gaile, kura no 1974. gada strādāja RPI Elektroenerģētikas fakultātē par inspektori, vēlāk – par inženieri un līdztekus studēja Latvijas Valsts universitātes Vēstures-filozofijas

fakultātes vakara nodaļā [21]. Arī viņas personāllietā nav ziņu, ka viņa būtu bijusi pieņemta darbā RPI muzejā, par to liecina vien laikabiedru atmiņas un viņas raksti presē, kurus A. Gaile parakstījusi kā muzeja vadītāja [22]. RPI, ko 1990. gadā pārdēvēja par Rīgas Tehnisko universitāti, viņa strādāja līdz 1996. gadam, taču muzeja vadītājas amatā sabija neilgi, vien dažus gadus. Uz īsu laiku muzeja pārraudzība tika uzticēta arhitektam Eiženam Upmanim, RPI absolventam, kaut gan viņa personāllietā par to nekādu ierakstu nav [23]. Vien E. Upmaņa paraksts zem RPI Vēstures muzeja darba plāna 1988. gadam, kuru apstiprinājis toreizējais RPI zinātņu prorektors profesors Ivars Knēts, apliecina, ka viņš muzeju ir vadījis [24]. Muzejam bija nepieciešams kāds darbinieks, kurš reģistrē jaunieguvumus, atbild uz telefona zvaniem, konsultē interešentus, tāpēc muzejā 80. gadu otrajā pusē sāka strādāt RPI Zinātniskās bibliotēkas pensionētā bibliotekāre Ausma Lielgalve, kura nostrādāja vairākus gadus, reģistrējot to, kas muzejā bija sakrājies, arī dažādu laikrakstu izgriezumus un izrakstus no enciklopēdijām, jo neviens viņai nebija paskaidrojis, kas ir muzejisks priekšmets, no kā sastāv muzeja krājums. Mainījās vadītāji, kuri strādāja ne tikai muzejā. RPI nebija savu speciālistu un lietpratēju muzeju darbā, kas pārzinātu muzeju darbības jomu, taču pozitīvs fakts bija tas, ka tika saglabāts tas, ko muzejam nodeva dažādas privātpersonas, organizācijas, ka netika pārtraukta muzeja darbība.

RPI Vēstures muzejs laika gaitā kļuva par atpazīstamu sabiedrībā – te pabija simtiem apmeklētāju, uz tā krājuma pamata tika publicēti raksti, kā arī veidoti izdevumi par RPI/RTU vēsturi. 1979. gadā, kad muzejs atzīmēja 12. gadadienu, muzeja vadītāja S. Rasa (Salcēviča) augstskolas laikrakstam «Jaunais Inženieris» rakstīja, ka muzejā savākts ievērojams skaits dokumentu un fotogrāfiju [25]. Taču muzeja darbība ir daudz plašāka.

Bez dažādu priekšmetu, dokumentu, datu vākšanas nav iespējams veidot ekspozīciju un veidot stāstījumus apmeklētājiem. Ja savāktais netiek saglabāts, nākotnē nav iespējams nodrošināt muzeja pamatfunkcijas. Un, protams, tam visam nav jēgas, ja to neiepazīst sabiedrība, kurai tas interesē un ir nepieciešams. RPI Vēstures muzejs vienmēr ir bijis pieejams jebkurai sabiedrības daļai un nekad par ieeju tajā vai ekskursiju nav bijis jāmaksā.

Ekspozīcijas tika vairākkārt atjaunotas, papildinātas. Tiesa, apmeklējot muzeju, studentiem bija iespēja iepazīties ne tikai ar institūta vēsturi, izcilākajiem zinātniekiem, kuru vārdi pazīstami aiz Latvijas robežām, RPI mācībspēku un studentu sasniegumiem. Liela daļa ekspozīcijas stāstīja par atsevišķu studentu un mācībspēku revolucionāro cīņu pret cara valdību un buržuāzisko iekārtu, atspoguļoja plašos studentu sakarus un organizatorisko darbu latviešu sociāldemokrātiskajās organizācijās 20. gadsimta sākumā un 1905. gada revolūcijas laikā. Ar īpašu

cieņu tika stāstīts par studentiem, kuriem bijuši sakari ar boļševiku partijas līderi, pirmo Padomju Savienības vadītāju, ļeņinisma ideoloģijas dibinātāju Vladimiru Iljiču Ļeņinu, kā arī par tiem jauniešiem, kuri krituši 1905. gada revolūcijas laikā [25]. 1977. gadā iekārtojot jaunu ekspozīciju, netika aizmirsta RPI partijas komiteja, komjauniešu dzīve, taču vienlaikus netika aizmirsts karceris, kas Rīgas Politehnikumā / Rīgas Politehniskajā institūtā pastāvēja 28 gadus (1875–1903), RPI zinātniskais darbs, atsevišķu fakultāšu, katedru darbība, Ķīpsalas studentu pilsētiņas celtniecība un dzīve tajā, kā arī citi notikumi. 1977. gadā Rīgā notika F. Canderu 90. dzimšanas dienai veltītie jubilejas pasākumi, bet muzejs aktualizēja ekspozīciju par raķešbūves pionieri F. Canderu. Ekspozīciju papildināja diapozitīvi [26], kas tika izmantoti ekskursijās un tematiskos pasākumos.

Pēc toreizējiem studentu ideoloģiskās audzināšanas darba plāniem ar RPI revolucionāro pagātņi un komunistisko izaugsmi tika iepazīstināti visi pirmkursnieki, kuri apmeklēja muzeju nodarbību «Ievads specialitātē» vai sabiedriski politisko mācību priekšmetu semināru laikā [24]. Institūtā viesojošās dažādas delegācijas, piemēram, 1974. gada marta nogalē – arābu jaunieši, kuri apmeklēja arī RPI Vēstures muzeju [27]. 1975. gadā RPI nodibinātā Pedagoģiskā biedrība muzejā organizēja jauno mācībspēku uzņemšanas pasākumu (3. attēls) [28].

Muzejā apmeklētāju netrūka, un to skaits arvien pieauga. Ekskursijas parasti tika pieteiktas iepriekš (4. attēls), bet apmeklētājiem muzejs vienmēr bija atvērts trešdienās (5. attēls).

Muzejs pakāpeniski paplašinājās, palielinājās eksponēto materiālu skaits. Daļa muzeja eksponātu tika izmantoti RPI 125 gadu jubilejai veltītajā izstādē 1987. gada oktobrī Zinātnes un tehnikas biedrības Rīgas Tehnikas namā, Gorkija (tagad – K. Valdemāra) ielā 35. Gatavojot RPI 125 gadu jubilejas izstādi, lielu darbu ieguldīja Zinātniskās pētniecības daļas darbiniece Māra Sniķere, kura organizēja dokumentu atlasi Latvijas Valsts vēstures arhīvā un atspoguļoja augstskolas vēsturi interesantāk un ne tik «revolucionāri». Pēc izstādes slēgšanas no Latvijas Valsts Vēstures arhīva iegūto dokumentu kopijas papildināja RPI Vēstures muzeja fondus. Muzejā parasti strādāja tikai viens darbinieks, tāpēc veidot lielas izstādes bija iespējams tikai ar citu institūta darbinieku palīdzību [32].

Jāatzīmē, ka RPI 125 gadu jubilejai bija veltīta XV Baltijas zinātņu vēstures konference, iznāca arī tās tēžu krājums [33]. Muzeja darbinieki un Muzeja padomes locekļi bija aktīvi Baltijas zinātņu vēstures konferenču dalībnieki, iesaistījās pētniecībā, ko veica Latvijas Zinātņu vēstures asociācija akadēmiķa un RPI vēstures pārzinātāja Jāņa Stradiņa vadībā. Viņš daudzkārt aprakstījis un analizējis arī RPI vēsturisko nozīmi, savās publikācijās pieminot arī RPI Vēstures muzeju [34].

3. attēls. Jauno mācībspēku uzņemšana RPI saimē muzejā, 1975. gads. No kreisās: Gundars Zalcmanis, Jurijs Merkurjevs, Andris Virtmanis (parakstās), Elga Matisone, Elmārs Mūrnieks, Ludmila Dobeļe (RPI Pedagoģiskās biedrības priekšsēdētāja) [29].

4. attēls. S. Rasa (otrā no labās) vada ekskursiju RPI Vēstures muzejā Ļeņina (Kaļķu) ielā 1a. 20. gadsimta 80. gadi [30].

5. attēls. Muzeja durvju plāksne. 20. gadsimta 80. gadi [31].

RPI Vēstures muzeja darbinieki un padomes locekļi piedalījās rakstu krājuma «No Latvijas PSR tehnikas vēstures» veidošanā⁴, to kopš 1959. gada akadēmiķa Aleksandra Mālmeisters vadībā izdeva LPSR Zinātņu akadēmijas Tehnisko zinātņu nodaļa [35].

RPI Vēstures muzeja darbību un attīstību veicināja Muzeja padome. Laikam ritot, tajā darbojušies vairāki desmiti dažādu RPI struktūrvienību pārstāvju, kurus izvirzīja un apstiprināja struktūrvienības. Piemēram, 1976. gada 30. janvārī Elektroenerģētikas fakultātes dekāns Georgs Obuševs RPI Vēstures muzejam paziņoja, ka «atbildīgais par vēstures materiālu vākšanu Elektroenerģētikas fakultātē ir Automatizētās elektropiedziņas katedras docenta v. i. Šterns Edvīns» [36]. Vēlāk par šīs fakultātes pārstāvi Muzeja padomē kļuva pats G. Obuševs. Ne visiem bija laiks un interese par vēsturi. Dažreiz Muzeja padomes sēdēs piedalījās vien 6–7 dalībnieki, bet citureiz – 10–12. Piemēram, 1976. gada 23. novembrī uz sēdi bija ieradušies 12: E. Šterns (Elektroenerģētikas fakultāte), K. Kreišmanis (Celtniecības fakultāte), J. Prēdele (PSKP Vēstures katedra), V. Koževņikovs (Civilās aizsardzības katedra), Rogovs (Komjaunatnes komiteja), J. Briedis (Vietējā komiteja), A. Kārkliņa (Augstākās matemātikas katedra), B. Burtniece (Radiotehnikas un sakaru fakultāte), V. Grunte (Ķīmijas fakultāte), A. Šveics (Mehānikas un mašīnbūvniecības fakultāte), kā arī Studentu kluba pārstāve [37]. 80. gadu beigās Muzeja padomes darbā iesaistījās Jāzeps Ločmelis, Jānis Klētnieks, Ilgars Grosvalds, Helmutš Guļevskis, kuri ļoti nopietni interesējās par zinātņu vēsturi un uzrakstījuši ne vienu vien nozīmīgu darbu [24].

Pēc RPI 125 gadu jubilejas bija vēlme muzeju paplašināt, savākt jaunus un interesantus materiālus. Muzeja paplašināšanai un papildināšanai tika lūgta sabiedrības palīdzība ar laikraksta «Cīņa» starpniecību. Muzejs 80. gadu beigās bija palicis bez vadītājas, tāpēc tika lūgts lietās nogādāt Muzeja izveides komisijas vadītājam, RPI zinātņu prorektoram profesoram I. Knētam [38]. Muzejs pastāvēja, taču bija runa par muzeja izveidi atbilstoši laikam, par vēsturiskas klātbūtnes izjūtas veidošanu jaunajiem studentiem.

20. gadsimta 80. gadu beigās jumta bojājuma dēļ muzejs applūda, tika stipri bojāti eksponāti, mēbeles un kartotēka. Uz laiku muzejs pārtrauca darboties, tas palika arī bez vadītāja. 1989. gada maijā par RPI Vēstures muzeja vadītāju sāka strādāt Alīda Zigmunde, pēc izglītības – filoloģe, līdz tam strādājusi Latvijas Valsts vēstures arhīvā par arhīvglabātaves vadītāju un šajā darbā bija guvusi pieredzi [32].

⁴ Krājums iznāca krievu valodā ar nosaukumu «*Iz istorii estestvoznanija i tehniki Pribaltiki*».

Rīgas Tehniskās universitātes Vēstures muzejs (1990–2017)

Pārdēvējot 1990. gadā Rīgas Politehnisko institūtu par Rīgas Tehnisko universitāti, RPI Vēstures muzejs turpināja darbu kā RTU Vēstures muzejs. To turpināja vadīt Alīda Zigmunde, kura muzejā bija sākusī strādāt visai nesen. Muzeja ekspozīcija bija novecojusi gan idejiski, gan fiziski, tāpēc bija jādomā par jaunas ekspozīcijas veidošanu. Konsultējoties ar citu muzeju speciālistiem, tika uzzīmēts muzeja plāns, kur bija ielānētas planšetes un plaukti. Statīvus planšetēm izgatavoja RPI Eksperimentālajā laboratorijā, kas atradās Pārdaugavā, Amālijas ielā 13. Bija paredzēts, ka īsākie statīvi kalpos plauktu saturēšanai, taču tos saskrūvējot un izvietojot, izrādījās, ka tie neizskatās estētiski un nav praktiski, plauktiem nebija paredzēti stikli, bet eksponātiem nepieciešama aizsardzība, lai tos saglabātu nākamajām paaudzēm iespējami ilgi. Muzeja mākslinieks Juris Akmentiņš no preskartona sagrieza planšetes, tās nokrāsoja un uz tām līmēja fotogrāfiju un dokumentu kopijas, kā arī eksponātu parakstus. Planšešu veidošana ieilga, jo, mainoties politiskajai situācijai, bija vēlme attēlot visu augstskolas attīstības ceļu. RTU tolaik 130 gadu garajā mūžā bija divi pasaules kari. Pirmā pasaules kara laikā to evakuēja uz Krieviju, un liela daļa no augstskolas inventāra, laboratorijām, dokumentiem palika tur. Šo gadu laikā daudz vērtīgu dokumentu par institūta dzīvi un attīstību bija gājuši zudumā, tādēļ bija grūti atspoguļot vairākus vēsturiskos posmus ar to krājumu, kas bija muzejā. Talkā nāca Latvijas Valsts vēstures arhīva dokumenti, jo tur ir saglabājusies liela daļa Rīgas Politehnikuma / Rīgas Politehniskā institūta dokumentu, tostarp personāllietas [39], kā arī Latvijas Universitātes dokumenti [40]. Par jaunāko laika posmu dokumenti tika meklēti Latvijas Valsts arhīvā, kur RPI un pēc tam RTU pēc pastāvošās likumdošanas bija jānodod dokumenti, kas datēti, sākot no 1958. gada [41]. Rezultātā daudzi dokumenti ekspozīcijai un muzeja krājumam bija kopijas no Latvijas Valsts vēstures arhīva, Latvijas Valsts arhīva Partijas arhīva un Latvijas Valsts Kinofotofonodokumentu arhīva. Fotogrāfijas par laiku pēc 1958. gada iegūtas galvenokārt no augstskolas fotolaboratorijas [32]. Ja vajadzēja ko nofotografēt, talkā nāca augstskolas fotolaboratorijas vadītājs Romualds Krontāls.

Dažus eksponātus muzejam nodeva privātpersonas vai atļāva pār fotografēt to, kas bija ģimeņu arhīvos. Muzeja vadītāja sniedza konsultācijas personām, kas interesējās par RPI vēsturi. 1990. gadu sākumā RTU Vēstures muzejs kopā ar RTU Zinātnisko bibliotēku tās telpās veidoja nelielas tematiskas (dažādas jubilejas) izstādes.

Sakarā ar nepieciešamību atbrīvot laboratorijas ēku Kaļķu ielā 1a, lai tās vietā varētu atjaunot Rīgas Rātsnamu, 90. gadu vidū Vēstures

muzeju pārvietoja uz telpām Ķīpsalā, Materiālzinātnes un lietišķās ķīmijas fakultātē, Āzenes ielā 14/24 (tagad – Paula Valdena ielā 3/7). Muzeja ekspozīcija tika iekārtota 317. telpā, un tā atspoguļoja augstskolas darbību no 1862. līdz 1958. gadam. Ekspozīcijā tika parādīta augstskolas un tehniskās izglītības vēsture, mācību darbs, fakultāšu, sabiedrisko organizāciju darbība. Par laiku pēc 1958. gada bija izlikti atjaunoto studentu korporāciju akreditācijas akti, to simbolika, informācija par rektoriem. Apmeklētāji varēja iepazīties gan ar oriģināliem dokumentiem un iespieddarbiem, kas saistīti ar RTU un tehniskās izglītības vēsturi, gan to kopijām no Latvijas un ārzemju arhīviem un bibliotēkām. Muzejā glabājās dokumenti un fotogrāfijas par augstskolas mācībspēkiem un studentiem, fakultātēm, sabiedriskām organizācijām, biedrībām, mākslinieciskās pašdarbības kolektīviem, sporta aktivitātēm, kā arī dažādu laiku mācību grāmatas, vēsturiski instrumenti, rakstāmmašīnas, fotoalbumi un fotoaparāti (6. attēls). Tika izveidota personāliju un augstskolas svarīgāko notikumu datubāze uz papīra lapiņām, jo datora muzejam tolaik nebija.

1997. gada oktobrī muzejs kopā ar RTU struktūrvienībām organizēja izstādi Ķīpsalas izstāžu hallē par augstskolas attīstību un sasniegumiem 135 gados (7. attēls). To apmeklēja daudzi interesenti, arī Latvijas valdības locekļi.

Katru gadu tika sagatavoti referāti RTU starptautiskajai zinātniskajai konferencei un kopā ar muzeja atbalstītājiem un zinātņu vēsturniekiem izdots zinātņu un augstskolu vēsturei veltīts sējums – RTU zinātniskie raksti, 8. sērija «Humanitārās un sociālās zinātnes», apakšsērija «Zinātņu un augstskolu vēsture». To sāka izdot 2002. gadā [42], un

6. attēls. Muzeja ekspozīcija Materiālzinātnes un lietišķās ķīmijas fakultātes telpās, Āzenes ielā 14/24. 2010. gads. Foto no RTU Vēstures muzeja krājuma.

kopumā līdz 2016. gadam iznākuši 15 sējumi. Pirms tam atsevišķā krājumā tika publicētas konferences «Rīgas Tehniskajai universitātei 135» referātu tēzes [43] un 1998. [44] un 2000. gadā [45] RTU konferencē nolasīto referātu tēžu krājumi. Muzeja materiāli izmantoti augstskolas vēsturei veltītajās grāmatās «Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā», 1.–5. daļa, grāmatu veidošanā iesaistījās muzeja vadītāja Alīda Zigmunde. Jubileju un citi aktuāli raksti tika publicēti RTU avīzē «Jaunais Inženieris», kā arī citur. Sagaidot RTU 150 gadu jubileju, Viļņas Ģedimīna Tehniskā universitāte kopā ar Lietuvas zinātņu vēsturniekiem 2012. gada 6. decembrī organizēja konferenci, kurā jubilejā tika godināta RTU. Ar referātiem konferencē uzstājās rektors akadēmiķis L. Ribickis, kā arī A. Zigmunde, kura sagatavoja rakstu par skolotāju sagatavošanu RTU priekštecē – Rīgas Politehnikumā / Rīgas Politehniskajā institūtā (1862–1919) [46].

2007. gadā muzeja vadītāja A. Zigmunde Latvijas Universitātē aizstāvēja disertāciju «Pedagoģiskā darbība Rīgas Politehnikumā un Rīgas Politehniskajā institūtā (1862–1919)», uz kuras bāzes tika izdota grāmata [47].

Muzeja darbā aktīvi iesaistījās augstskolas kolektīvs, fakultātēs bija personas, kas interesējās par vēsturi un sniedza palīdzību un konsultācijas par to darbību.

7. attēls. RTU Vēstures muzeja ekspozīciju RTU 135 gadu jubilejas svinību laikā Ķīpsalas izstāžu hallē aplūko Saeimas priekšsēdētājs Alfrēds Čepānis (pirmais no kreisās) un RTU mācību prorektors Jānis Gerhards. 1997. gada oktobris. Foto no RTU Vēstures muzeja krājuma.

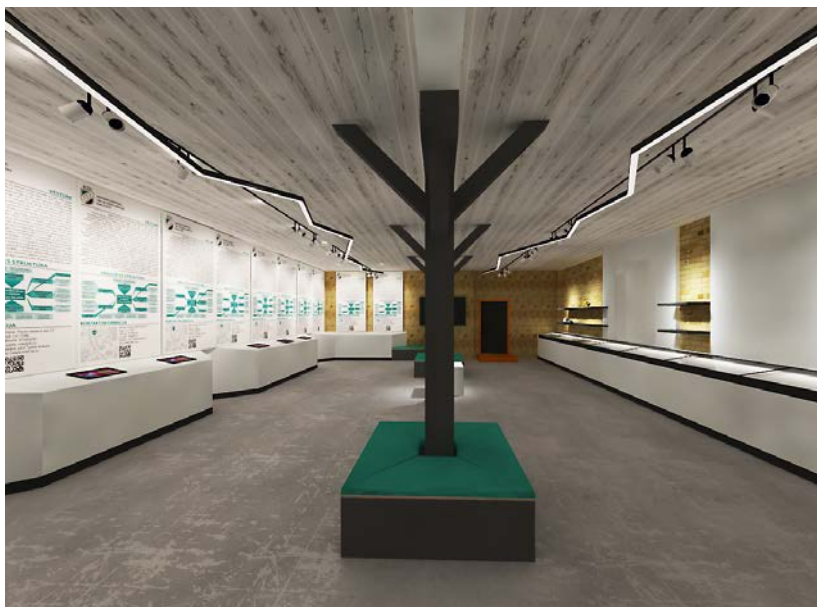
Muzejs bija gan Zinātniskās pētniecības daļas, kas bija pakļauta zinātņu prorektoram, gan Sabiedrisko lietu daļas struktūrvienība, gan Starptautisko un sabiedrisko attiecību departamenta (2008–2013), Komunikācijas un mārketinga departamenta (2013–2017) sastāvā. 2014. gadā minētajā departamentā tika izveidota Muzeja nodaļa, kuras vadību uzticēja Rūtai Lapsai, kura ilgu laiku bija strādājusi par augstskolas laikraksta «Jaunais Inženieris» redaktori un pazina RTU personālu. Muzeja nodaļā par projektu vadītāju sāka strādāt Eduards Lapsa, kurš ilgus gadus fotografēja dažādus pasākumus, cilvēkus un kura pārraudzībā atradās daudz fotogrāfiju. Uz nepilnu pusslodzi palika strādāt Alīda Zigmunde, kuras pamatdarbs bija Humanitārajā institūtā.

2016. gadā RTU Vēstures muzejam tika atrastas telpas Kronvalda bulvārī 1.

2017. gada 1. februārī darbu sāka RTU Inženierzinātņu vēstures pētniecības centrs (vad. Ilze Gudro) ar divām nodaļām: Vēstures pētniecības un zinātnisko publikāciju (vad. A. Zigmunde) un Muzeja un vēstures komunikācijas (vad. R. Lapsa).

Patlaban ēkā Kronvalda bulv. 1, kur top RTU Vēstures muzeja ekspozīcijas zāle, ir RTU Inženierzinātņu vidusskola, E-studiju tehnoloģiju un humanitāro zinātņu fakultāte. Zīmīgi, ka 19. gadsimta beigās tieši šajā ēkā bija iekārtota Pētera I reālskola – pirmā reālskola, kurā

8. attēls. Muzeja ekspozīcijas zāles vīzija. Foto no RTU Vēstures muzeja krājuma.

9. attēls. Saldus tehnikuma audzēkņi un prakses vadītājs Andris Punculis veido RTU Vēstures muzeja ekspozīcijas zāli, 2016. g. oktobrī. Foto E. Lapsa.

sagatavoja jauniešus studijām tehniskajās universitātēs, tostarp RTU priekštecē – RPI.

Ekspozīcijas zāles izveidē tika iesaistīti RTU Materiālzinātnes un lietišķās ķīmijas fakultātes Dizaina tehnoloģiju institūta maģistranti, kuri izstrādāja zāles vīziju (8. attēls).

Muzeja jaunās telpas tiek veidotas kā mūsdienīgs ekspozīciju, izstāžu un informācijas centrs, kurā būs gan pastāvīgā, gan mainīgā daļa. Tajā paredzēti izglītojoši pasākumi apmeklētāju grupām ar dažādām interesēm. Muzeja telpās izvietots vizuāls hronoloģiski orientēts stāsts plakātu formā, lai mārketinga pasākumos ikvienam būtu iespēja iepazīties ar RTU vēsturi individuāli. Muzejam ir jāsauglabā kultūrvēsturisko mantojumu; jādara to pieejamu iespējami lielākam apmeklētāju lokam; jāpopularizē augstskolas vēsture, sasniegumi, jaunākās zinātniskās izstrādnes, kā arī RTU studijas, veidojot dažādus mārketinga pasākumus skolēnu piesaistei, kā arī izmantot telpas arī citiem mārketinga un publicitātes pasākumiem. Muzejs tad varēs pildīt visas trīs tā funkcijas – saglabāt kultūrvēsturisko mantojumu, veikt pētniecību un komunicēt ar sabiedrību [3], kas ir saistīts process.

RTU Vēstures muzeja krājums

RTU Vēstures muzejā ir pamatkrājums ar pusotru tūkstoši ieregistrētiem, uzskaitītiem priekšmetiem, dokumentiem, kā arī palīgkrājums ar pieciem tūkstošiem mazāk vērtīgu vienību, vairākiem simtiem fotokopiju, pavairotu fotogrāfiju.

Vairums **fotogrāfiju** ir melnbaltas. Ir gan atsevišķu personu, gan grupu, ēku fotogrāfijas. Vērtīgs ir profesora A. Jenša ģimenes attēls, kas redzams uz 20. gadsimta sākumā tapuša ferotipa. Tas ir viens no lielākajiem zināmajiem ferotipiem Latvijā – tā izmēri ir 80x105 mm [48]. Īpašu uzmanību piesaista fotogrāfijas, kas tapušas pirms Pirmā pasaules kara. Piemēram, liela Mehānikas nodaļas 1912. gada absolventu un mācībspēku fotogrāfija, kas ir atšifrēta – zem katras no fotogrāfijām ir attēlā redzamās personas uzvārds (10. attēls). Fotogrāfijā ir redzami daži mācībspēki, kuriem citu fotogrāfiju nav [49]. Līdzās jau minētajiem

10. attēls. RPI Mehānikas nodaļas absolventi un mācībspēki, 1912. g. [49].

11. attēls. Bijušais RPI students
F. Zommers Pirmā pasaules kara laikā,
1915. g. decembris [50].

12. attēls. Studentu
korporācijas «Selonija»
biedra krāsu deķelis
(galvassega) [51].

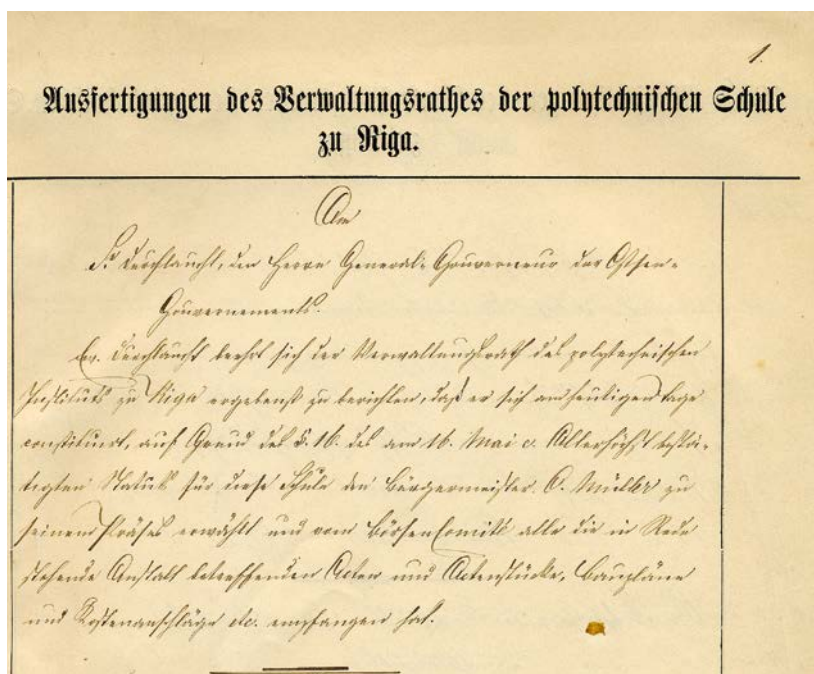

albumiem par RPI strukturvienībām no 20. gadsimta 70. gadiem ir arī bijušā RPI studenta, Lāčplēša Kara ordeņa kavaliera Frīdriha Zommers veidotie albumi par pieredzēto Pirmā pasaules kara laikā Galīcijā, kā arī personīgās fotogrāfijas [50].

Lai gan laika gaitā daudz kas ir zudis, ir izdevies krājumā iegūt dažādus **priekšmetus**, piemēram, 19. gadsimta ampēmetru, arī padomju laika telefona aparātu un magnetofonu, rakstāmašīnas, augstskolas jubileju materiālus, kalendārus. Muzeja krājumā ir augstskolai un tās struktūrvienībām veltītas medaļas, nozīmītes, kā arī atribūtika – studentu korporāciju cepures (12. attēls), RPI padomju laika karogs, Studentu celtnieku vienības formas tērps; kā arī dažādi rasējumi, protokoli, mācībspēku hospitēto lekciju piezīmes, dažādu biedrību un organizāciju biedru kartes, lekciju pieraksti.

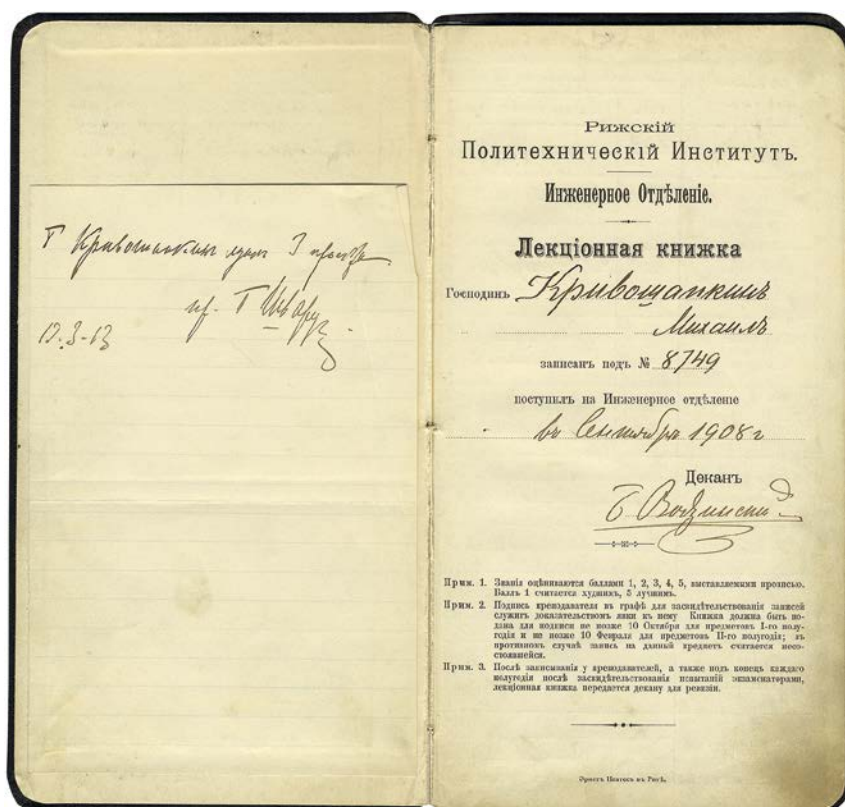
Viens no vērtīgākajiem un senākajiem muzeja ieguvumiem ir Rīgas Politehnikuma Padomes protokolu grāmata (13. attēls), kas dokumentējusi aktuālāko, sākot no 1861. gada vasaras, kad tika sākti pirmās tehniskās augstskolas Baltijas guberņās un Rīgā sagatavošanas darbi tās atvēršanai, līdz 60. gadu beigām, kad darbu bija sākušas visas tās nodaļas un augstskola kļuva populāra arī ārpus Baltijas [52]. Interesanta

13. attēls. Rīgas Politehnikuma Padomes protokolu grāmatas fragments, 1861. g. [52].

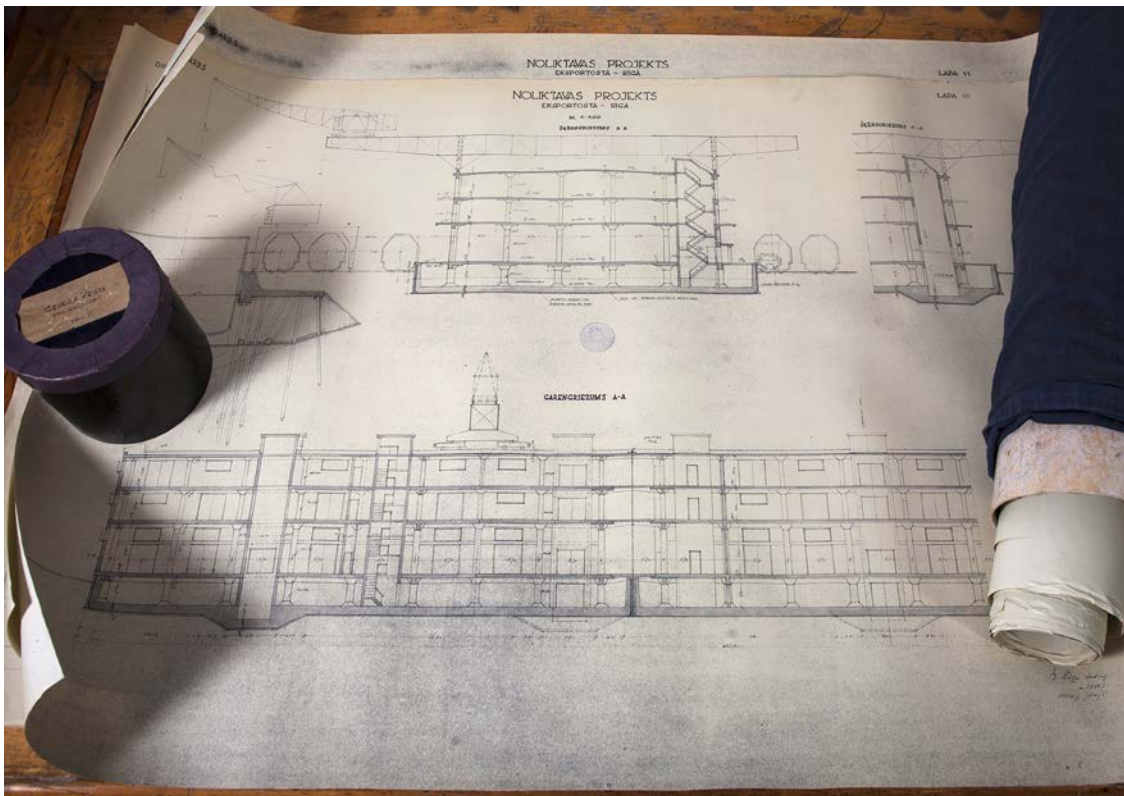
ir 20. gadsimta sākuma lekciju grāmatiņa [53], jo mūsdienās studentiem tādu nav (14. attēls). Izglītības dokumenti – dažādu mācību iestāžu diplomu apliecina kādreizējo studentu mācības pirms iestāšanās augstskolā un sniedz liecības par inženiera diploma iegūšanu, kad studijas ir pabeigtas. Laika gaitā mainījies diplomu vizuālais noformējums un saturs. Muzejā ir arī dažādu gadu diplomdarbi, kas piesaista ar savu vizuālo izskatu un saturu. 19. gadsimta beigās to vākus rotā zeltīti burti ar diplomanda uzvārdu un tā izstrādāšanas gadu. Viens no lielākajiem diplomdarbiem muzejā ir LU Inženierzinātņu fakultātes 1944. gada absolventa Georga Vēža izstrādātais (15. attēls) – rasējumi uz lielām papīra lapām (740 × 1055 mm), kas ieliktas papīra futrālī [54].

Nozīmīgas vēstures liecības ir **grāmatas**. Muzejā ir samērā daudz grāmatu – vēstures, biogrāfiska satura darbi, zinātniskās un mācību

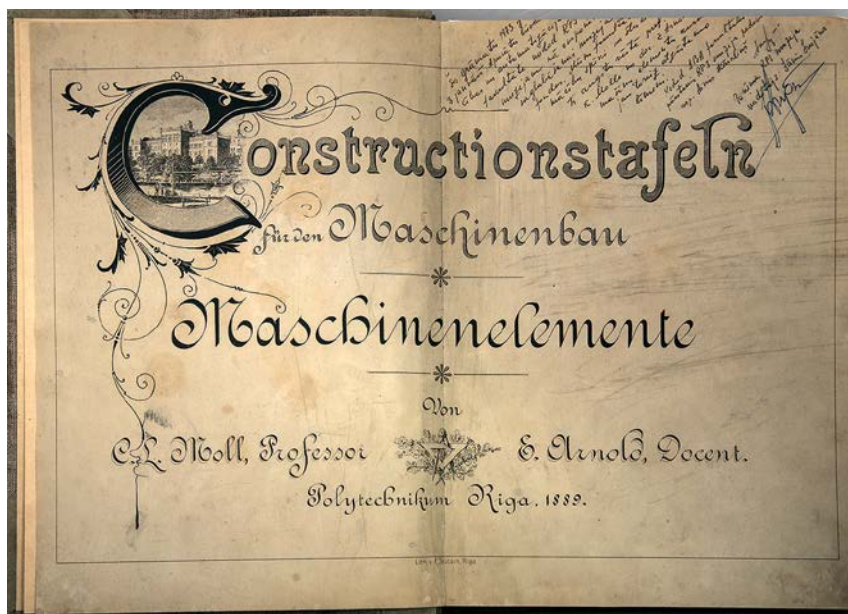

14. attēls. RPI Inženieru nodaļas studenta Mihaila Krivošapkina lekciju grāmatiņa, 1908. g. [53].

grāmatas, kā arī grāmatas par atsevišķām valstīm, pilsētām, universitātēm, kas parasti muzejā nonākušas kā dāvinājumi. Muzejā glabājas nozīmīgas mācību grāmatas, ko sarakstījuši augstskolas mācībspēki E. Arnolds, M. Berlovs, K. Vladimirovs un citi [55]. Piemēram, ar pirmo inventāra numuru ir reģistrēta mašīnbūves speciālista profesora K. Vladimirova sastādītā «Золотниковое парораспределение» (1906), ko 1971. gadā muzejam nodeva Odesas jūrskola [56]. Grāmata izdota Rīgā, taču ir zināmi tikai divi tās eksemplāri – vēl viens atrodas Latvijas Nacionālajā bibliotēkā. Dažas grāmatas ir ar veltījuma ierakstiem – tad pat mācību grāmatām, kas glabājas arī augstskolas bibliotēkā, ir cita vērtība. Muzejā glabājas kāda vērtīga mācību grāmata, kuru tālajā 1889. gadā sarakstījuši profesors Karls Molls un docents Engelberts Arnolds (16. attēls). Diemžēl to «rotā» teksts, ka tā tiek nodota RPI

15. attēls. LU Inženierzinātņu fakultātes 1944. gada absolventa Georga Vēža diplomdarba fragments, 1944. g. [54].

16. attēls. Rīgas Politehnikuma profesora K. Molla un docenta E. Arnolda sastādītā mācību grāmata Mehānikas nodaļas studentiem ar rasējumiem, 1889. g. [57].

Vēstures muzejam, taču tas bojā grāmatas izskatu [57]. Priekšmetu nodošanu muzejam apliecina pieņemšanas-nodošanas akti, kas šajā gadījumā netika sastādīti.

Nobeigums

RTU Vēstures muzejs, kas tika dibināts, pateicoties rektora A. Veisa idejai par augstskolas vēstures saglabāšanas un popularizēšanas nepieciešamību, pastāv jau 50 gadu.

Šobrīd, piesaistot sponsorus, tiek radīta ekspozīcijas zāle, kurā iespēju robežās būs izmantotas gan mūsdienu tehnoloģijas, gan ļauts izpausties vēsturiskajiem eksponātiem.

RTU Vēstures muzeja misija ir kalpot ikvienam interesentam, kas vēlas uzzināt ko vairāk par augstskolu vēsturi, inženierzinātnēm, augstāko tehnisko izglītību Latvijā, bet pašai augstskolai tā ir studiju un pētniecības vieta gan inženierzinātņu, gan RTU vēstures izpētē un kalpo arī tās studentiem, nākamajiem studentiem un mācībspēkiem.

AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

- [1] Salceviča, S. Ar jums runā vēstures lappuses. *Jaunais Inženieris*, 1979, Nr. 6, 2.–3. lpp.
- [2] Flemings, D. *Kas ir muzeja būtība – stāsti vai objekti?* [tiešsaiste]. Londona: 2007 [skatīts 2017. g. 30. maijā]. Pieejams: http://www.muzeologija.lv/sites/default/files/flemings_kas_ir_muzeja_butiba.pdf
- [3] Latvijas Muzeju biedrība *Kas ir muzejs?* [tiešsaiste]. [Skatīts 2017. g. 2. jūnijā.] Pieejams: <http://muzeji.lv/lv/info/about/frequently-asked-questions/>
- [4] Muzeju likums, pieņemts Saeimā 2005. gada 15. decembrī. Rīga: 2006 [skatīts 2017. g. 3. jūnijā]. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=124955>
- [5] Kalniņa, E. *Skolas muzejs jeb muzejs skolā: radošs palīgs izglītības darbā* [tiešsaiste]. [Skatīts 2017. g. 15. jūnijā.] Pieejams: http://visc.gov.lv/audzinasauna/dokumenti/metmat/skolas_muzejs.pdf
- [6] Krūze, A. Muzejpedagoģijas attīstība LU Pedagoģijas muzeja darbībā. No: *LU raksti*, Zinātņu vēsture un muzejniecība, 738. sējums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008, 230. lpp.
- [7] Garjānis, J. *Muzeju izglītojošais darbs*. Rīga: Latvijas Muzeju asociācija, 1997, 5. lpp.
- [8] Weil, Stephen E. From Being about Something to Being for Somebody: The Ongoing Transformation of the American Museum. *Daedalus*, Summer 1999, Vol. 128, p. 229.
- [9] Lancmanis, I. Muzeju veidošanās Eiropā un Latvijā kā apgaismības laikmeta zīme. No: *Zinātnes un kultūras mijiedarbība Latvijā un pasaulē: Jāņa Stradiņa gada grāmata*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015, 87. lpp.
- [10] Krūze, A. Muzejpedagoģijas attīstība LU Pedagoģijas muzeja darbībā. No: *LU raksti*, Zinātņu vēsture un muzejniecība, 738. sējums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008, 226. lpp.
- [11] Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk LVVA), 7175. f., 1. apr., 12. l., 175. o. p. lp.
- [12] Knēts, I., Stradiņš, J., Briedis, J. *Augstākās tehniskās izglītības vēsture*. 3. daļa. Rīga: RTU, 2007, 206. lpp.
- [13] Latvijas Valsts arhīvs (turpmāk LVA), 399. f., 2. apr., 6243. l., 1.–6. lp.
- [14] RPI atvērtais muzejs. *Padomju Students*, 1969, Nr. 10, 2. lpp.
- [15] LTA. RPI vēstures muzejs. *Padomju Jaunatne*, 1969, Nr. 243, 2. lpp.
- [16] Mums – muzejs. *Jaunais Inženieris*, 1969, Nr. 257, 1. lpp.
- [17] Prēdele, J., Mamajeva, K. Rīgas Politehniskā institūta revolucionārās tradīcijas: [1862–1945]. Rīga: RPI Redakcijas-izdevniecības daļa, 1973, 97 lpp.
- [18] Knēts, I., Stradiņš, J., Briedis, J. *Augstākās tehniskās izglītības vēsture*. 3. daļa. Rīga: RTU, 2007, 579. lpp.
- [19] RTU Vēstures muzejs, inv. Nr. 1857, 3. lp.
- [20] LVA, 399. f., 2. apr., 16640. l., 3.–18. lp.
- [21] LVA, 399. f., 2. apr., 21035. l., 3.–20. lp.
- [22] Gaile, A. 13. janvāri atceroties. *Dzimtenes Vēstnesis*, 1987, Nr. 4, 7. lpp.
- [23] LNA, 399. f., 2. apr., 22232. l.

- [24] RTU Vēstures muzejs, inv. Nr. 1856, 1.–3. lp.
- [25] Salceviča, S. Ar Jums runā vēstures lappuses. *Jaunais Inženieris*, 1979, Nr. 6, 2.–3. lpp.
- [26] Raudoviča, I. Par ieceri, veco baznīcu, 10 minūtēm pirms lekcijas un... *Jaunais Inženieris*, 1977, Nr. 23, 3. lpp.
- [27] Arābu viesi. *Jaunais Inženieris*, 1974, Nr. 29, 1. lpp.
- [28] Pedagoģiķeskomu obsesvu – 10. *Jaunais Inženieris* 1986, Nr. 5, 2. lpp.
- [29] RTU Vēstures muzejs, inv. Nr. 2788.
- [30] RTU Vēstures muzejs, inv. Nr. 4679.
- [31] RTU Vēstures muzejs, inv. Nr. 4799.
- [32] Knēts, I., Stradiņš, J., Briedis, J. *Augstākās tehniskās izglītības vēsture*. 3. daļa. Rīga: RTU, 2007, 207. lpp.
- [33] Grosvald, I. Ja., Zakis, Ju. R. *Problemi razvitija nauki i tehniki Pribaltiki: tezisi dokladov XV Pribaltijskoj konferencii po istorii nauki i tehniki. Chast I. Problemi istorii Rizhskovo politehnicheskovo instituta: razvitije, podgotovka kadrov, nauchnije issledovanija; pamjatniki nauki i tehniki*. Rīga: Rižskij politehničeskij institut, 1987, S. 236.
- [34] Stradiņš, J. *Etīdes par Latvijas zinātņu pagātņi*. Rīga: Zinātne, 1982, 197. lpp. [35] Strods, H. Ceļā uz Baltijas zinātnes vēsturi. *Karogs*, 1981, Nr. 3, 175. lpp.
- [36] RTU Vēstures muzejs, inv. Nr. 1855.
- [37] RTU Vēstures muzejs, inv. Nr. 1854, 3. lp.
- [38] Balode, H. Studentu gaita. *Cīņa*, 1988, Nr. 289, 2. lpp.
- [39] LVVA, 7175. apr., 1.–4. apr.
- [40] LVVA, 7427. f., 1.–13. apr.
- [41] LVA, 399. f.
- [42] Briedis, J. Priekšvārds. *Humanitārās un sociālās zinātnes*. 8. sēr., 2. sēj., 2002, 3. lpp.
- [43] Referātu tēzes no konferences *Rīgas Tehniskajai universitātei 135*. Rīga: RTU, 1997, 132. lpp.
- [44] Vēstures lappuses: konferences materiāli. Rīga: RTU, 1998, 115 lpp.
- [45] Vēstures lappuses: konferences materiāli. Rīga: RTU, 2001, 195 lpp.
- [46] Zigmunde, A. Die Bedeutung der erstmaligen Ausbildung von Lehrern auf Hochschulniveau im Gebiet des heutigen Lettland an der Polytechnischen Schule und am Polytechnischen Institut zu Riga (1862–1919). *Mokslo ir technikos raida Lietuvoje*. Vilnius: Technika, 2012, S. 13.–29.
- [47] Zigmunde, A. *Pedagoģiskā darbības Rīgas Politehnikumā un Rīgas Politehniskajā institūtā (1862–1919)*. Promocijas darbs. Rīga: RaKA, 2008, 218 lpp.
- [48] RTU Vēstures muzejs, inv. Nr. 1461.
- [49] RTU Vēstures muzejs, inv. Nr. 1843.
- [50] RTU Vēstures muzejs, inv. Nr. 1639, 1631.
- [51] RTU Vēstures muzejs, inv. Nr. 4530.
- [52] RTU Vēstures muzejs, inv. Nr. 150.
- [53] RTU Vēstures muzejs, inv. Nr. 1851.
- [54] RTU Vēstures muzejs, inv. Nr. 1678.

- [55] Zigmunde, A. The museum of the Riga Technical University and the books at the museum. Ot: *mezhduнародnoj nauchno-praktizheskoj konferencii «Knizhnyje pamjatniki v sisteme kulturnovo nasledija regiona»* (Ivanovo, 14 oktjabrja 2009 goda). Ivanovo: Ivanovskaja oblastnaja nauzhnaja biblioteka, 2010, S. 23.–31.
- [56] RTU Vēstures muzejs, inv. Nr. 1.
- [57] RTU Vēstures muzejs, inv. Nr. 18.

ILZE GUDRO, Dr. sc. ing., is currently Head of the Research Centre for Engineering History of Riga Technical University and a lecturer with the Institute of Design Technologies of RTU. Her main academic interests include the history of Riga Technical University, engineering sciences, interior, furniture and product design, materials science. She is a member of the team organizing the exhibitions of works of bachelor and master students of the Institute of Design Technologies of RTU (e.g. Fashion show «Ķīpsalas Pavasaris», design product exhibitions «Ķīpsalas Dizaina Kods», «Design Isle» etc.).

Address: RTU Research Centre for Engineering History, Kronvalda bulvāris 1, Riga, LV-1010, Latvia
Phone: +371 28897223
E-mail: ilze.gudro@rtu.lv

ALĪDA ZIGMUNDE, Dr. paed., was a specialist and Senior Researcher with the Museum of Riga Technical University from 1989–2007, and a Senior Researcher with Riga Technical University from 2007 to 2015. She is currently an Associate Professor with the Institute for Humanities and Head of the Department for Historic Research and Scientific Publications of the Research Centre for Engineering History of Riga Technical University. Her main academic interests include the history of pedagogy in Europe, history of education institutions and private schools, history of pedagogy at universities, history of engineering sciences and of universities.

Address: RTU Research Centre for Engineering History, Kronvalda bulvāris 1, Riga, LV-1010, Latvia
Phone: +371 298 696 42
E-mail: alida.zigmunde@rtu.lv

RŪTA LAPSA, Mg. philol., is currently Head of the Department for Museum and History Communication of the Research Centre for Engineering History of Riga Technical University. Since 2000, she has been an Editor with the newspaper «Jaunais Inženieris», working in the areas related to communication and marketing. Her main academic interest is the history of Riga Technical University. She on the team organizing various RTU events.

Address: RTU Research Centre for Engineering History, Kronvalda bulvāris 1, Riga, LV-1010, Latvia
Phone: +371 29773395
E-mail: ruta.lapsa@rtu.lv

INGA PENEZE, master student of Institute of Technology and Design, Riga Technical University.

E-mail: inga.peneze@rtu.lv

Ilze Gudro, Alida Zigmunde, Rūta Lapsa, Inga Peneze

The History Museum of Riga Technical University during 50 Years of Activity (1967–2017)

The article presents the activities of the History Museum of Riga Technical University (RTU) from its foundation in 1967 until the autumn of 2017. Right from the start, it was intended to have a room for the exposition on history, but already after the inauguration of the first exposition, it was given the name of the museum. The first premises of the museum were at 1a Kaļķu Street (in those days – Lenin Street) on the 10th floor of the then Riga Polytechnic Institute. In the 90s of the 20th century, the museum moved to the premises of the Faculty of Materials Science and Applied Chemistry at 14/24 Āzenes Street. In 2016, the Museum moved to its present home at 1 Kronvalda Blvd., where a modernized exposition will be set up. There will be space for the collections and for offices. From 2017, the RTU History Museum is part of the RTU Research Centre for Engineering History. The article presents the tasks of a modern museum, which RTU personnel of the RTU History Museum are aiming to implement.

Keywords: RTU History Museum, RTU Research Centre for Engineering History.

Илзе Гудро, Алида Зигмунде, Рута Лапса, Инга Пенезе

50 лет деятельности Музея истории Рижского технического университета (1967–2017)

Rīgas Tehniskās
universitātes
Vēstures muzejs
50 darbības gados
(1967–2017)

Статья посвящена деятельности Музея истории Рижского технического университета (РТУ) в течение 50-ти лет – с момента основания в 1967 году до осени 2017 года. Сначала музей был задуман как комната истории, но уже после открытия первой экспозиции в 1969 году он был назван музеем. Вначале музей был размещен на 10-м этаже по адресу: улицу Калькю (в то время – Ленина) 1а, в Рижском политехническом институте. В 90-е годы XX века музей был переведен в помещения Факультета материаловедения и прикладной химии на улице Азенес 14/24, а в 2016 году – в помещения на бульваре Кронвальда 1, где сотрудники организуют обновленную современную экспозицию, там также находятся помещения для фондов музея и сотрудников. С 2017 года Музей истории РТУ включен в Центр по исследованию истории инженерно-технических наук РТУ. В статье изложены задачи современного музея, которые пытается реализовать Музей истории РТУ.

Ключевые слова: Музей истории РТУ, Центр по исследованию истории инженерно-технических наук РТУ.